

TURISMUL DE NATURĂ (OBSERVAREA FLOREI, FAUNEI ȘI HABITATELOR). GHIDARE ȘI ACTIVITĂȚI

Dan Traian Ionescu

Călin Vasile Hodor

Marian Anghel

Bogdan Papuc

 EDITURA
UNIVERSITĂȚII
TRANSILVANIA
DIN BRAȘOV

2023

CUPRINS

1. Noțiuni introductive despre activitățile bazate pe observarea florei și faunei.....	3
2. Context național.....	6
2.1. Cadrul legislativ.....	6
2.2. Desfășurarea activității turistice în locații și condiții speciale - relația cu ariile naturale protejate.....	7
2.3. Ghid sau agenție de turism.....	13
2.4. Utilizarea altor servicii turistice.....	14
3. Planificarea și desfășurarea activității.....	15
3.1. Pasul 1 - Identificarea nevoilor clienților potențiali.....	15
3.2. Pasul 2 – Documentarea despre posibilele trasee.....	19
3.3. Pasul 3 – Identificarea traseului în teren.....	25
3.4. Pasul 4 – Realizarea ofertei.....	27
3.5. Pasul 5 – Promovarea ofertei.....	36
3.6. Pasul 6 – Vânzarea produsului turistic.....	38
3.7. Pasul 7 – Planificarea turei.....	39
3.8. Pasul 8 – Realizarea programului turistic.....	41
3.9. Pasul 9 – Follow up (feed-back, oferte noi, poze etc.).....	48
4. Comportament responsabil.....	50
4.1. Comportamentul față de grup (comportament de lider).....	51
4.2. Comportamentul față de mediul natural.....	52
4.3. Comportamentul față de comunitatea locală.....	53
4.4. Prevenție – managementul riscurilor și măsuri de securitate.....	55
5. Interpretare.....	58
6. Echipament.....	64
6.1. Sumar al echipamentului ghidului.....	64
Anexe.....	66
Bibliografie	78

1. Noțiuni introductive despre activitățile bazate pe observarea florei și faunei

Observarea naturii cuprinde o plajă largă de activități ce acoperă o mare parte a vieții sălbatice, fie că vorbim de plante, animale, habitate sau peisaje. Cu gândul la savanele Africii sau la junglile ecuatoriale, ne scapă din vedere faptul că România are o biodiversitate impresionantă care este prea puțin folosită ca atracție turistică.

Turismul dedicat observării naturii și componentelor sale – floră, faună, peisaje, habitate, cunoscut și ca turismul de wildlife, este unul aparte, de nișă, ce nu se adresează masei mari a turiștilor, ci unei categorii bine definite, evident restrânsă din punct de vedere numeric. Deși aceștia formează un segment aparent minoritar, raportat la numărul total al turiștilor, cel puțin în statele dezvoltate, ei definesc o piață turistică evidentă, bine organizată și cunoscută prin tur-operatori specializați, târguri turistice de profil etc.

Turiștii interesați de natură sunt, de regulă, pasionați de ceea ce vor să vadă sau să experimenteze pe viu. O parte dintre aceștia sunt specialiști în domeniile biologiei, ecologiei sau conservării naturii, ori, dimpotrivă, doar autodidacți, cu profesii total diferite de cele legate de viața sălbatică. De cele mai multe ori, au bagaje importante de informații despre speciile sau habitatele de interes pentru ei, dar, în același timp, așteptări ridicate privind nivelul de cunoștințe ale ghidului. De aceea, ghidul trebuie să fie caracterizat de o pregătire temeinică pe multiple planuri, stăpânire a elementelor de bază și de o doză rezonabilă de sinceritate.

Interesul turiștilor pentru natură se poate manifesta sub diferite forme: unii sunt pasionați de păsări, de mamifere mari (mai ales carnivore, castor etc.), de fluturi și flori, sau vor să viziteze o pădure virgină și să fie introduși în universul complex și extrem de interesant al acesteia. Alții sunt interesați de insecte sau doar de lilieci. Există, de asemenea, pasionați ai lumii vii din peșteri sau din adâncurile mărilor și oceanelor. Cu toate acestea, prin diverse modalități, inclusiv în cadrul unor proiecte sau programe, publicul larg sau anumite segmente ce nu au legătură cu cel specializat despre care aminteam, poate fi atras către turismul de acest fel, către natură. Vorbim în acest caz și de laturile de conștientizare și educație, ce nu pot lipsi, îndeosebi din activitatea administrațiilor ariilor naturale protejate. Vizitarea naturii pentru observarea vieții sălbatice

se poate împleni într-un mod armonios cu educația tinerei generații și cu conștientizarea adulților privind conservarea și protecția acesteia.

Foto 1. Turiști interesați de păsări și plante, în timpul parcurgerii traseului de vizitare (foto D.T. Ionescu)

Lucrea de față este o revizuire și o dezvoltare a ghidului “Observarea faunei și florei. Manual de bune practice pentru ghizi”, elaborat de Asociația de Ecoturism din România (AER), ghid nepublicat conform uzanțelor existente (publicație a organizației, fără ISBN).

Scopul lucrării este acela de a prezenta și detalia profesia de ghid de natură, o activitate tot mai căutată la nivel național, precum și activitatea de observare a florei, faunei și habitatelor / peisajelor. Informațiile sintetizate în lucrare acoperă astfel golul existent până în prezent din acest domeniu.

Lucrea se adresează tuturor categoriilor profesionale care au legătură cu turismul, mai ales cu cel de natură, ecoturismul și agroturismul, dar și turiștilor, iubitorilor de natură, experților în domeniile biodiversității etc. Desigur, ținta principală sunt ghizii și agențiile de turism care se focusează pe natură și biodiversitate. Nu în ultimul rând, manualul poate fi utilizat de către cadrele didactice și studenții *Facultății de Alimentație și Turism*, din cadrul Universității Transilvania din Brașov, instituție formatoare de specialiști în acest domeniu. Și absolvenții *Facultății de Silvicultură și exploatare forestiere*, parte a

aceleiași universități, se pot folosi de informațiile ghidului, luând în considerare creșterea interesului turiștilor de natură, dar și a marelui public, pentru ecosistemele forestiere și biodiversitatea lor. În acest sens, nu trebuie omis din activitatea turistică la nivelul pădurii rolul silviculturii românești practicate de multe decenii, ce a avut drept consecință menținerea unei biodiversități remarcabile la nivel național, de care se pot bucura în prezent toți iubitorii naturii din România sau din străinătate. Așadar, administrațiile silvice pot încuraja și organiza ceea ce numim *silvo-turism*, inclusiv ca formă de prestare de servicii, prin oferte multiple: trasee de vizitare (inclusiv trasee tematice), personal specializat, cazare și masă etc. (Achiudean 2012).

2. Context național

2.1. Cadrul legislativ

Meseria de ghid de turism este o profesie reglementată în România prin H.G. nr. 305/2001. Există două specializări ce au incidență pe segmentul de biodiversitate și anume: *ghid habitat natural, floră, faună* (cod COR 511306), respectiv *ghid turism ornitologic* (cod COR 511307), da, la momentul redactării prezentului ghid, nu există standardele ocupaționale pentru aceste două specializări, astfel încât nu se pot organiza cursuri recunoscute oficial. În acest sens, orice persoană care prestează servicii ca *ghid de turism* în domeniul biodiversității (cetățean român sau străin) trebuie să fie calificată în această profesie și să își asume responsabilitățile legale specifice. Persoana care conduce un grup de turiști în cadrul unui program pe segmentul biodiversitate trebuie să fie calificată ca *ghid de turism* cu una din specializările enumerate mai sus și să lucreze în baza atestatului emis de către Direcția de Control și Autorizare Turism din cadrul Ministerului Turismului (fosta Autoritate Națională pentru Turism).

Conform Ordinului nr. 637/2004, ghidul turistic trebuie să aibă în permanență la el atestatul profesional, fiind obligat să îl prezinte autorităților statului și clienților săi, dacă i se solicită acest lucru.

În același timp, conform Legii nr. 319/2006 (Legea privind Securitatea și sănătatea în muncă - SSM) și completărilor ulterioare (art. 30), se încadrează ca accident de muncă “accidentul survenit în cadrul activităților cultural-sportive organizate, în timpul și din cauza îndeplinirii acestor activități”. Cu alte cuvinte, orice activitate turistică organizată în natură trebuie să se desfășoare ținând cont și de prevederile Legii SSM. Așadar, orice posibil accident în natură, în context organizat, este considerat accident de muncă.

2.2. Desfășurarea activității turistice în locații și condiții speciale - relația cu ariile naturale protejate

În mod frecvent, dar, desigur, nu întotdeauna, turismul de natură la care ne referim în acest ghid, se practică în *arii naturale protejate*. Acestea sunt definite conform reglementărilor naționale (OUG 57/2007, cu modificările și completările ulterioare), dar și comunitare (Directivele Habitate și Păsări; <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2010:020:0007:0025:RO:PDF>; <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:01992L0043-20130701&from=EN>) sau internaționale. De asemenea, există definiții și descrieri pentru fiecare tip de arie naturală protejată, inclusiv din punct de vedere al activităților umane. Orice arie naturală protejată reprezintă un spațiu bine delimitat, are obiective clare de conservare și se gestionează în diferite moduri, incluzându-se aici administrațiile (spre exemplu pentru parcurile naționale, parcurile naturale, rezervațiile biosferei etc.) și autoritatea publică responsabilă – Agenția Națională pentru Arie Naturale Protejate (ANANP), iar în variantele anterioare ale legii, și custodiile. Custozii erau persoane juridice, entități diverse de tipul ONG-urilor, administrațiilor publice, universităților, instituțiilor de cercetare (OUG 57/2007, cu modificările și completările ulterioare), care aveau în general atribuțiile administratorilor, desigur, într-o formă mai simplificată. Managementul acestor arii se face prin intermediul unui document elaborat de administratori, denumit *Plan de management*, ce conține, de regulă, și *Regulamentul ariei*, în care se prevăd regulile ce trebuie respectate, restricțiile și interdicțiile, după caz. În Planul de management sunt de obicei prevăzute și acțiuni privind vizitarea / turismul în aria protejată (tabelul 1), dar Regulamentul este cel care decide eventuale restricții / interdicții privind desfășurarea activităților turistice și de vizitare în general. Luând în considerare toate aceste aspecte, este absolut necesar ca ghidul și organizatorul activităților (ex. agenția de turism) să colaboreze eficient și permanent cu structura de administrare a ariei naturale protejate, în scopul desfășurării activității turistice în bune condiții, fără a afecta obiectivele de conservare ale ariei naturale protejate. Astfel, ghidul va cunoaște toate regulile ariei, cuprinse sau nu în Regulament, va stabili de comun acord cu administratorul întregul proces de vizitare ce va presupune, printre altele, punctele de

intrare și de ieșire ale turiștilor, itinerarul, durata aproximativă a vizitei, punctele sau zonele de interes pentru turiști, zonele sensibile la deranj etc. Pe de altă parte, reprezentanții ariei naturale protejate trebuie să susțină programele de turism durabil și să lucreze împreună cu furnizorii de servicii turistice, pentru a include în programele lor cât mai multe servicii locale, astfel încât să creeze beneficii pentru comunitate. Nu trebuie uitat faptul că susținerea financiară a managementului ariei naturale protejate și a structurii de administrare se poate face parțial și prin colectarea diferitelor taxe plătite de turiști, agenții etc. În același timp, ghizii și agențiile de turism, trebuie să fie deschiși și receptivi la problemele ariei și să respecte regulile de vizitare, precum și eventualele restricții din motive de conservare impuse de administrație, sau de către regulament. Avantajele colaborării există pentru ambele părți.

Pentru *reprezentanții ariei protejate*:

- Creează o bază de date cu ghizii și agențiile turistice care oferă programe în aria lor protejată. Această bază de date poate fi ulterior folosită pentru redirecționarea turiștilor care solicită programe turistice de la reprezentanții ariei naturale protejate sau pentru a dezvolta împreună cu comunitatea locală servicii ce ar putea fi incluse în programele agențiilor;
- Reprezintă o sursă de date statistice despre vizitatori (numărul vizitatorilor, durata șederii, servicii folosite, cheltuieli medii pe zi, proveniența turiștilor, așteptările și feed-backul acestora etc.) care pot fi utilizate în managementul ariei sau chiar în studii diverse;
- Reprezintă o oportunitate de cooperare cu vizitatorii ariei protejate. Nu trebuie omis faptul că atât persoanele fizice, cât și cele juridice pot fi factori de promovare a ariei, iar unele entități sau persoane se pot implica în sprijinirea managementului acesteia, inclusiv prin donații;

- Reprezintă o sursă de informații despre problemele întâlnite în teren, unele de interes în managementul conservării biodiversității. Astfel, ghizii și turiștii pot transmite informații importante cu privire la diferite probleme și amenințări identificate, cum ar fi deteriorarea unor elemente de amenajare turistică sau de infrastructură privind informarea / conștientizarea, braconaj, tăieri ilegale, incendieri, depozite ilegale de deșeuri, apariția unor situații ce pun în pericol siguranța vizitatorilor etc.;
- Țin sub atență supraveghere activitățile turistice din perimetrul ariei protejate și se asigură că sunt respectate regulile de vizitare.

În acest sens, ghizii și turiștii/vizitatorii pot și trebuie să fie considerați parte a managementului ariei, ca factori de interes.

Pentru ghizi sau agenții colaboratoare:

- Au un partener local important care îi poate ajuta cu informații, specialiști pe diverse teme sau pentru rezolvarea unor situații de urgență. Administrația, prin personalul specializat, dar și prin materiale printate, sau datele publice din online (ex. pagina web a ariei) poate furniza și informații privind alte obiective turistice din zonă sau combinarea unor forme diverse de turism ce pot fi practicate (turism de natură și gastronomic / ecvestru / istoric sau arhitectural / ecumenic etc.);
- Pot invita specialiștii din cadrul administrației pentru prelegeri sau cursuri tematice (biolog, silvicultor, ranger, specialist în comunicare), contribuind astfel la realizarea unor activități educative sau de conștientizare;
- O relație bună cu administrația ariei naturale protejate poate aduce plus - valoare produsului turistic și poate crește satisfacția clienților, cu eforturi minime;

- Pot include în program accesarea centrului de vizitare sau a unor puncte de informare din cadrul administrației ariei;
- Existența unor *poteci / trasee tematice* poate facilita accesul turiștilor către obiectivele dorite, obținându-se astfel o satisfacție garantată, informația la fața locului fiind esențială, iar ghidul, evident, ajutat în acest sens. Rolul potecilor tematice este educativ (Traseele tematice în arii protejate, de la teorie la practică, AER 2009; Interpretarea naturii în ariile protejate, de la teorie la practică, ProParc Fundația pentru arii protejate 2012). Conceperea lor, de la idee până la realizare, poate implica cunoștințe și expertiză diversă (anexa 4).

Foto 2. Panou explicativ privind o specie de mamifer protejat, pe o potecă tematică din Parcul Natural Bucegi, sursă importantă de informare la fața locului (foto D.T. Ionescu)